

RUIMTE VOOR DE DOGGERSBANK

Naar een biodiverse democratie

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord: de Doggersbank als kraamkamer	3
Samenvatting	6
1. Democratie en middenveld: politiseren gesprek	9
2. Verbeelding: een ecologische politiek voor de Noordzee	12
3. Voorzorgsbeginsel en shifting baselines	14
4. Recht: handhaven ondergrens	15
5. Ecologie: rewilding, rifherstel, rust en ruimte.....	16

*Foto cover: De Noordzee, met Aanwijzingsbesluit Doggersbank met kaarten
Beeld: Gundega Strauberga & Andong Zheng*

VOORWOORD

Stichting Doggerland en de Ambassade van de Noordzee werken de komende jaren met een uitgebreid netwerk van Nederlandse en Europese partners, ecologen, beleidsmakers, juristen, kunstenaars en ontwerpers aan een betere vertegenwoordiging van de belangen van de Noordzee. Hierbij richten we ons op de Doggersbank, een onderzeese zandbank in het hart van de Noordzee. Met een oppervlakte van ruim 25.000 km² vormt de Doggersbank het hart van een netwerk van beschermde zeegebieden dat noodzakelijk is om het Noordzee-ecosysteem te herstellen.

De Doggersbank is een uniek gebied met een hoge diversiteit aan habitats en diersoorten, een belangrijke kraamkamer voor haaien, roggen, haring en kabeljauw en het hele jaar een rijk voedselgebied voor walvissen en zeevogels. De Doggersbank is ook een kraamkamer voor verhalen over verleden, heden en toekomst van onze relatie met de zee. Dit verdrongen land verbond tot het einde van de ijstijd het Verenigd Koninkrijk met Europa, terwijl Neanderthalers er jaagden op wolharige neushoorns, mammoeten en rendieren. Met het intreden van het Holoceen, zo'n 7.000 jaar geleden, kregen de bewoners van de Doggersbank te maken met grote klimaatveranderingen waardoor het zeewater steeg en het gebied in de golven verdween. De vele archeologische vondsten, verzameld door vissers, strandjutters en onderzoekers, brengen ons niet alleen in contact met onze verre voorouders op de Doggersbank, ze plaatsen onze eigen problemen met klimaatverandering, zeespiegel-stijging, kusterosie, gewonnen en verdrongen land in een evolutionair perspectief.

Opgedeeld in een Brits, Nederlands, Duits en Deens deel is de Doggersbank het toneel van vele internationale politieke en economische belangen op het gebied van onder andere scheepvaart, visserij en energie. Met de Doggersbankcoalitie zien we voor dit gebied andere kansen, namelijk regeneratie en uitbundige bloei van het onderwaterleven. Met een programma gericht op passief en actief herstel en verbeterde representatie van de Noordzee in het juridische, publieke en politieke domein, halen we die toekomst de komende jaren dichterbij.

Op papier is de Doggersbank misschien goed beschermd. In werkelijkheid wordt dit zeegebied nog immer gezien als industrieel wingewest en zijn de ecologische ambities ondermaats. De Doggersbank staat symbool voor onze omgang met de zee: we gebruiken haar niet alleen, we putten haar uit. Tegelijkertijd proberen we op papier een parallelle werkelijkheid te creëren die de suggestie wekt dat de zee wordt beschermd. Wetenschappelijke rapporten, beleidsdocumenten, wet- en regelgeving, nieuwe ambities en doelstellingen stapelen zich op, maar effectieve beschermingsmaatregelen zijn er niet of nauwelijks.

Na jaren praten is slechts vijf procent van de Nederlandse Noordzee beschermd tegen sleepnetvisserij, maar andere schadelijke activiteiten zoals intensieve scheepvaart, lozing van schadelijke stoffen, zand-, schelpen- en grindwinning, bouw van windparken, boringen naar olie en gas, aanleggen van kabels en leidingen, militaire oefeningen en het detoneren van explosieven, gaan praktisch overal in de Noordzee gewoon door. Onderzoeken wijzen uit dat de alternatieve werkelijkheid van controle op papier, wetenschappelijke studies en nog meer Noordzeebeleid tot geen enkele verbetering heeft geleid voor het zeeleven. De enige zekerheid die we nu hebben is dat de Noordzee verder achteruit blijft gaan als we nog meer beleid maken, maar tegelijk weinig dóén.

De Noordzee is een levend lichaam, met alle karakteristieken van een persoon of een familielid, een entiteit die een betere plek aan de onderhandelingstafel verdient. Maar de zee ook daadwerkelijk op die manier zien? Zo ver zijn we in Nederland helaas nog niet. De Nederlandse samenleving, met een belangrijke rol voor politiek, beleidsmakers en bedrijfsleven, verwaarloost belangrijke wetenschappelijke kennis en het voorzorgsbeginsel. In plaats daarvan vluchten we roekeloos naar voren in een haast religieus, technisch maakbaarheidsdenken. Fundamentele keuzes, verbeteringen en onderhandelingen tussen onszelf en onze leefomgeving schuiven we telkens weer voor ons uit.

Wat zijn de problemen die moeten worden overwonnen? Hoe kunnen we ons als Ambassade van de Noordzee en Stichting Doggerland hiertoe verhouden? Op basis van ons jarenlange en gezamenlijke Noordzeewerk delen we in dit pamflet onze visie op de relatie met de Noordzee en de Doggersbank en geven we achtergrond bij het meerjarenprogramma waar we met een brede coalitie van Nederlandse en Europese partners aan werken. Met ecologen, onderzoekers, juristen, burgers, beleidsmakers, landschapsarchitecten en kunstenaars uit Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Duitsland werken we onder de noemer 'School of Dogger Bank' aan toekomstvisies, rechtszaken, grootschalig rifestel en heel veel meer. Dit alles staat ten dienste van een uitbundige en veerkrachtige onderwaterwereld op de Doggersbank: een kraamkamer voor de Noordzee.

Met dit pamflet vertellen we graag waarom er rechtszaken nodig zijn die de ondergrens van bescherming bewaken, geven handen en voeten aan de noodzaak het gesprek over de zee te democratiseren en beschrijven een route naar rewilding, het herstel van riffen, rust en ruimte op de Doggersbank. Met de Doggersbankcoalitie werken we aan een meerjarig, internationaal programma gericht op herstel en juridische, culturele en politieke vertegenwoordiging van de Doggersbank.

Wanneer het ons lukt om een leefomgeving in de drukste zee ter wereld tijd, rust en ruimte te geven om zichzelf te herstellen, en actief te helpen herstellen waar nodig, dan kan de Doggersbank niet alleen weer een sterk en kloppend hart worden van de Noordzee, maar ook een wereldwijde inspiratiebron voor grenzeloze samenwerking en grootschalig herstel en ontwikkeling van het ecosysteem.

AMBASSADE VAN DE NOORDZEE STICHTING DOGGERLAND

**Christiane Bosman
Harpo 't Hart
Milo Laureij
Thijs Middeldorp
Thomas Rammelt
Emilie Reuchlin**

Stichting Doggerland heeft als doel de bescherming en het herstel van het Noordzee-ecosysteem. Door het invoeren van juridische bescherming tegen overheden en sectoren die zich niet houden aan wet- en regelgeving, bestrijdt Doggerland schadelijke activiteiten op zee. De stichting verhoogt ambities voor bescherming op zee door gebiedsgerichte interventies inclusief actief herstel en draagt bij aan betere representatie en rechten voor 'natuur' in besluitvorming over de Noordzee.

Ambassade van de Noordzee stelt dat de zee en het leven in de zee van zichzelf is en daarom ook namens zichzelf een betere politieke, culturele en juridische representatie behoeft. De Ambassade van de Noordzee zet zich in voor deze vertegenwoordiging door te luisteren naar- en te spreken namens de vele stemmen van de zee. In de Ambassade ontmoeten mensen en niet-mensen elkaar tijdens onderzoeken en politieke gesprekken. Uit de collectieve inspanning komen ideeën, ontwerpen, kunstwerken, verhalen, netwerken, statements, discussies en acties voort. Die stellen ons in staat de Noordzee te zien als politiek persoon, zowel in cultureel, politiek, als juridisch opzicht.

SAMENVATTING

- De Doggersbank is het hart van de Noordzee en een uniek gebied met een hoge diversiteit aan leefgebieden en diersoorten, een belangrijke kraamkamer en jaarrond een zeer voedselrijk gebied.
- Na decennia van Noordzeebeleid en -maatregelen is van alle papieren goede voornemens vrijwel niets gerealiseerd. Wetenschappelijke rapporten, beleidsdocumenten, wet- en regelgeving, nieuwe ambities en doelstellingen stapelen zich op, maar effectieve beschermingsmaatregelen zijn er niet of nauwelijks.
- Dat is schadelijk voor het leven in de zee. Als het slecht met de zee gaat, zal het slecht met ons gaan. Een gezonde zee werkt als een klimaatbuffer, een gezonde zee geeft gezond voedsel.

BEWAKEN ONDERGRENS

- Wij roepen de Nederlandse overheid en samenleving op om zich aan haar eigen wet- en regelgeving te houden bij het vervullen van haar taak van bescherming en herstel van de Noordzee. De overheid blijft, zelfs bij het nakomen van deze juridische ondergrenzen, al vele jaren in gebreke.

PASSIEF EN ACTIEF HERSTEL

- We roepen alle organisaties die zich sterk maken voor de Noordzee op om gezamenlijk te gaan staan voor een veel ambitieuzer niveau van bescherming en herstel voor het leven in de zee. De ambitie van het Noordzeeakkoord ligt ver onder het beschermingsminimum dat in internationaal en EU-verband werd afgesproken. De huidige Noordzeepraktijk haalt zelfs deze lage ambitie bij lange na niet.
- Kwetsbare habitats, soorten en ecologische processen moeten volledig beschermd worden tegen menselijk ingrijpen. Daarom maken wij ons sterk voor een netwerk van mariene beschermde zeegebieden, dat uiteindelijk minstens 30 tot 50 procent van de Noordzee beslaat en minstens 30 procent tegen 2030.
- Naast passieve bescherming en herstel is het noodzakelijk om de soorten, leefgebieden en ecologische processen, die zo zijn aangetast dat het leven zich niet meer op eigen kracht kan herstellen, actief terug te brengen.
- Op de Noordzee zullen wetenschappelijke referentiegebieden van groot belang zijn. De Doggersbank kan kennis genereren over herstel van gedegradeerde ecosystemen, evenals beter begrip van de grote complexiteit van het Noordzee-ecosysteem en de invloed van mensen hierop.

WERELDBEELD

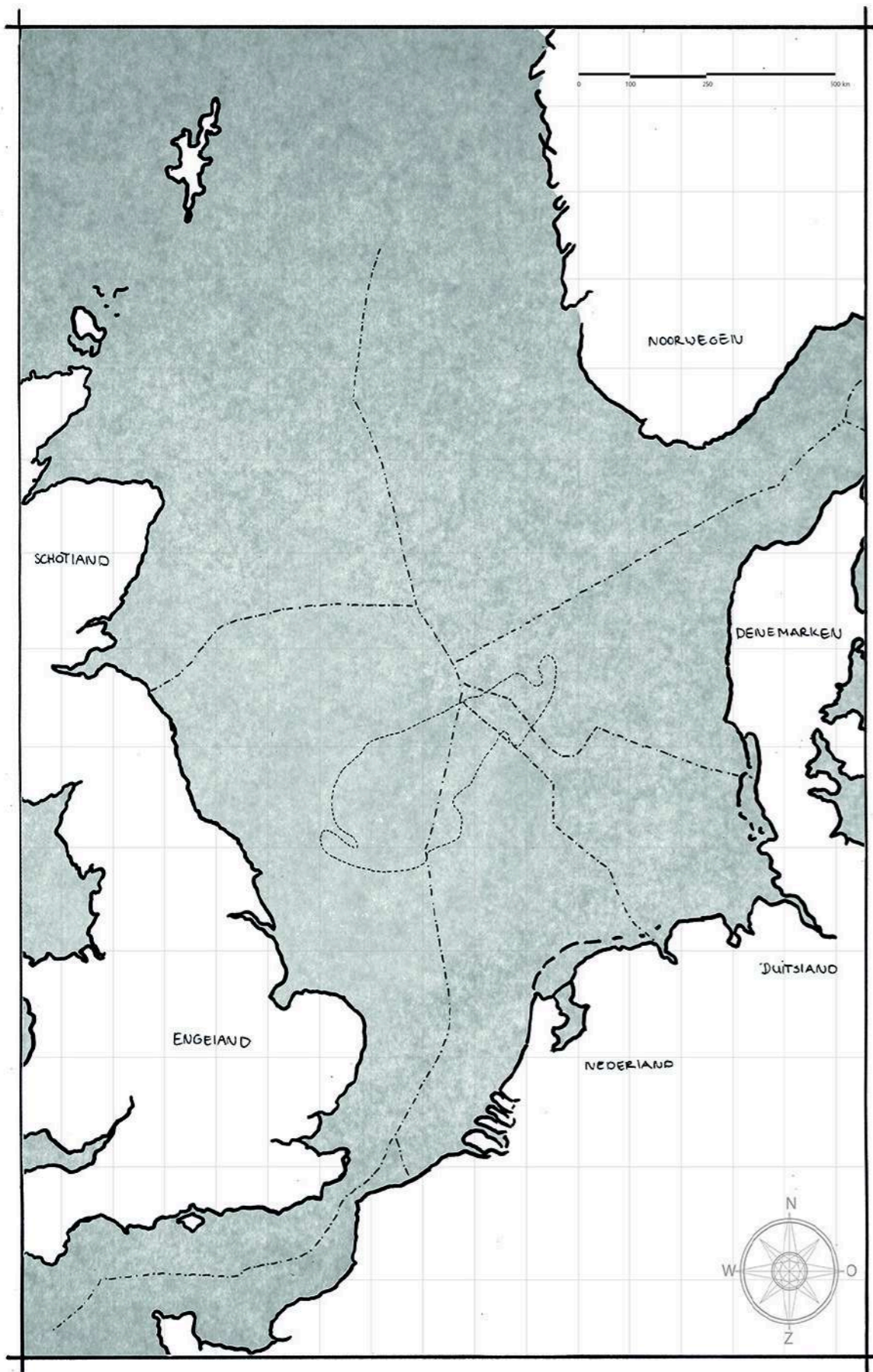
- De Doggersbank leeft niet in de verbeelding van de meeste Nederlanders. Voor iets wat je je niet kunt voorstellen kun je niet zorgen, noch kun je er een mening over vormen. We gaan de Doggersbank laten leven in de verbeelding van mensen. Daar hebben we mythen, beelden en verhalen voor nodig: van historische gebeurtenissen en oude vertellingen, tot hedendaagse verhalen en kwesties.
- We trachten de scheiding tussen 'natuur' en cultuur, menselijk en niet-menselijk in Europa's wetenschappelijke, politieke, economische en culturele geschiedenis te begrijpen vanuit religieus, etnografisch en postkoloniaal perspectief.
- In ons programma zien we de Noordzee niet meer als 'natuur', maar als een levend wezen met intrinsieke waarde en recht op vertegenwoordiging in belangrijke beslissingen die gaan over de Noordzee.

- We onderzoeken rechtspersoonlijkheid voor de Noordzee en de Doggersbank: een dynamisch en geheel van karakteristieken die aan een (rechts)persoon kunnen worden toegekend.
- We moeten erkennen dat *shifting baselines* onze ambitie voor ecosysteemherstel ernstig beperken. Iedere volgende generatie heeft immers weer een verder sterk uitgekleed beeld van wat herstel inhoudt.

DEMOCRATISEREN NOORDZEEGESPREK

- De politieke en beleidsprocessen rond de Noordzee zijn extreem technocratisch. We gaan het gesprek over de Noordzee democratiseren en het maatschappelijk middenveld betrekken bij de keuzes en problemen die er zijn.
- Om buiten de kaders van de technocratie te denken zullen we eerst de spelregels en stijlmiddelen van de technocraten bestuderen en blootleggen. Nu heerst technocratie: technocratisch bestuurde overlegorganen, die technocratisch geformuleerde beleids- en beheerplannen opleveren, zoals de beheerplannen van beschermde zeegebieden Doggersbank, Friese Front en Klaverbank.
- De zee en het zeeleven zijn in die plannen slecht en ééndimensionaal vertegenwoordigd. Dat geldt ook voor het Noordzeeakkoord, onderzoeksprogramma's van de Deltacommissie, Kennisprogramma Zeespiegelstijging, onderzoeksprogramma's naar windparken op zee, et cetera: technische documenten waarin de Noordzee wordt verkaveld en verdeeld alsof het een groot industrieterrein is.
- Belangengroepen, bedrijven en overheden polderen het Noordzeebeleid bij elkaar. Ook natuur- en milieuorganisaties doen helaas al te vaak mee met het technocratische spel.
- Het is belangrijk een rijk pallet aan stemmen te doen weerklinken en diverse perspectieven en wereldbeelden een platform te bieden. Daarbij bepleiten we om veel vaker ook dominante impliciete wereldbeelden en waarden kritisch te bevragen, omdat deze het fundament zijn onder wetten, politieke rituelen en praktijken die ons mede in deze ecologische crisis hebben doen belanden.

De hierboven beschreven combinatie van passief en actief herstel van het onderwaterleven, samen met verbeterde representatie van de Noordzee in het juridische, publieke en politieke domein, vormen met elkaar de belangrijke ingrediënten van de Doggersbank Blauwdruk voor een verbeterde menselijke relatie met het levende systeem dat de Noordzee is.

De Doggersbank in het hart van de Noordzee.
Beeld: Ziega van den Berk, 2020

1. Democratie en middenveld: politiseren gesprek

De huidige wetten en het huidige beleid kunnen het verlies aan biodiversiteit of de vergiftiging van de bodem, het land, het water en de lucht niet stoppen, omdat ze gebaseerd zijn op de fictie van de natuurlijke wereld als eigendom of 'hulpbronnen' voor menselijke verlangens. De privatisering, commercialisering en gelegaliseerde onderwerping van de 'natuur' als menselijk en bedrijfseigendom, een spoekeconomie gebaseerd op speculatie in plaats van werkelijke productie en de financialisering van de 'natuur', versnellen de vernietiging van ecosystemen en levens."

– Seed of Siena Declaration (1)

Technocratische blikvernaauwing

De politiek rond de Noordzee is ongelooflijk technocratisch. Belangengroepen, bedrijven en overheden polderen het Noordzeebeleid bij elkaar. Dit vindt zijn weerslag in documenten als beheerplannen en het Noordzeeakkoord. Dit zijn technische documenten vol kaarten, tabellen en jargon. Ook natuur- en milieuorganisaties doen helaas al te vaak mee met het technocratische spel, soms tegen wil en dank. Het gevaar van de technocratie is gelegen in het gebrek aan democratie. Kwesties worden beschouwd als problemen die te managen zijn. Ze worden een zaak van een kleine groep experts en niet van een brede (Noordzee-) gemeenschap. Ook worden problemen vaak in extreme mate vereenvoudigd. De technocratische blikvernaauwing ontnemt ons het zicht op alle andere factoren die ook meespelen. Daarbij worden stemmen van minderheden, toekomstige generaties en ecologie niet of onvoldoende gehoord.

Kritische onafhankelijke positie

In het Noordzeeakkoord en bij projecten die aan dit akkoord gekoppeld zijn, is een tekort aan onafhankelijkheid, ecologische ambitie en publieke verantwoording. Het ecosysteem is kapot-gepolderd tijdens decennialange stakeholdersessies waarbij steeds maar weer nieuwe visies voor de toekomst worden gepresenteerd. Dit leidt tot uitstel van noodzakelijke maatregelen. Zo staat in het Noordzeeakkoord dat er pas in 2040 met 'natuurherstel' begonnen wordt, terwijl in 2020 de Noordzee de 'goede milieutoestand' bereikt had moeten hebben. In plaats daarvan blijft de gezondheid van de Noordzee verder achteruitgaan.

De afgelopen decennia hebben onafhankelijke onderzoeksinstituten en maatschappijkritische organisaties in partnerschappen steeds meer de onafhankelijke positie en rol laten inkapselen. Een duidelijk voorbeeld van deze vermenging van verantwoordelijkheden en reputaties is het partnerschap dat Biodiversity Center Naturalis is aangegaan met Noordzeker, een initiatief van pensioenfonds ABP, pensioenbelegger APG en windparkontwikkelaar SSE Renewables. 'We zien in Noordzeker een samenwerkingsverband dat de biodiversiteit serieus neemt. We kijken ernaar uit samen te werken in windpark IJmuiden Ver.' Aldus de adjunct-directeur in het persbericht (2). Het is niet te verdedigen dat een grotendeels met publieke middelen gefinancierd en kritisch onafhankelijk onderzoeksinstituut op vage gronden deelneemt aan een commercieel tenderproces.

Er zitten grote risico's aan de huidige besluitvormingsprocessen in en rond het Noordzeeakkoord (3). Het is vaak niet duidelijk op basis van welke wetenschappelijke feiten besluiten worden genomen. Het is onduidelijk wie hier met welk mandaat 'natuur' vertegenwoordigt en op basis van welke belangenafweging gekozen is om in het Noordzeeakkoord 85 procent van de Noordzee vogelvrij te verklaren en slechts 15 procent ervan te beschermen. Het is niet

transparant welke aannames worden geaccepteerd over bijvoorbeeld schade die we bereid zijn te aanvaarden. Een onafhankelijke positie is nodig om kritisch te kijken naar monitoring, resultaten en de manier waarop belangen worden afgewogen. En bovenal moeten die afwegingen onderdeel van een politiek en publiek gesprek zijn.

Klimaatrechtvaardigheid

In de stortvloed aan zorgelijke klimaatberichten worden windmolens op zee gepresenteerd als een belangrijk deel van de oplossing. Het is begrijpelijk dat veel mensen hun hoop op zulke technologische, grootschalige oplossingen hebben gevestigd. Toch zijn er fundamentele problemen met de manier waarop windmolenparken gerealiseerd worden. Het plaatsen van de windparken heeft nu al een enorme impact op de zee, inclusief alle menselijke en niet-menselijke betrokkenen, en zal dat in de komende decennia nog meer hebben. Nederland gaat een gebied zo groot als drie provincies volbouwen in de Noordzee. Deze plannen veranderen de stroming van de zee, de gelaagdheid, sedimentatie en de natuurlijke processen. Windparken gaan het zeelandschap dus compleet transformeren en er is beperkte kennis over de ecologische gevolgen hiervan, alhoewel de eerste onderzoeken al aantonen dat er grote redenen zijn tot zorg.

Wat verder over het hoofd wordt gezien is dat een windpark rechtvaardig moet zijn, ook voor de mensen en leefomgevingen die betrokken zijn bij de delving van benodigde grondstoffen. Dit onderwerp blijft schokkend genoeg onbenoemd in het Programma van Eisen van de Rijksoverheid. Het woord grondstoffen komt niet in de beleidsnota's voor. De overheid spreekt niet over de mijnen in Chili, China, Congo, Indonesië en Zuid-Afrika. Dit volgt een koloniale logica en infrastructuur waarbij extractivisme en uitbuiting van mens en milieu buiten het zicht worden gehouden. Zodoende dreigen fouten uit het verleden zich te herhalen en blijven dieperliggende oorzaken van de ecologische en humanitaire crisis – zoals overconsumptie en uitbuiting – buiten het zicht.

In de beleidsstukken rond windparken op zee staat het woord 'opbrengst' centraal. Wij bepleiten om niet alleen te sturen op opbrengsten in euro's en kilowattuur, maar ambitieuze opbrengstverplichtingen of doelen te definiëren voor de betrokkenen op alle schaalniveaus, ter bescherming en compensatie van diegenen wier stem niet of amper gehoord wordt, zoals die van het leven in de zee en diegenen die de grondstoffen voor de Europese 'groene' transformatie delven.

Meer democratie, meer middenveld

In een tijd waarin gemeenschappen versplinterd raken en er afnemend vertrouwen in instituties is, is het van het allergrootste belang dat het maatschappelijke middenveld zich organiseert en zich niet door de technocratie en gestolde deelbelangen laat wegdrukken. Een constructief en vitaal maatschappelijk middenveld kan bestaande instituties vernieuwen en versterken. Er is meer democratie, meer debat, tegenspraak en stellingname nodig. De Ambassade van de Noordzee en Stichting Doggerland gaan het gesprek over de Noordzee democratiseren, een beweging naar meer dialoog, kritisch debat en meerstemmigheid:

- Om buiten de kaders van de technocratie te denken, moeten we eerst de spelregels en stijlmiddelen van de technocraten bestuderen en blootleggen als een specifiek genre.
- Het is belangrijk een rijk palet aan stemmen te doen weerklinken en veel meer perspectieven en wereldbeelden ruimte te geven in technocratisch geformuleerde programma's als Kennisprogramma Zeespiegelstijging en onderzoeken geregisseerd door de Deltacommissie, Noordzeeakkoord, beheerplannen et cetera.
- Daarbij bepleiten we om veel vaker ook dominante impliciete wereldbeelden en

waarden kritisch te bevragen, omdat deze het fundament zijn onder wetten, politieke rituelen en praktijken die ons mede in deze ecologische crisis hebben doen belanden.

- We maken deelname van diverse belanghebbenden mogelijk door een breed en inclusief platform te bieden.

(1) <https://www.garn.org/wp-content/uploads/2022/10/The-Seed-of-Siena-GARN-Declaration.pdf>

(2) <https://noordzeker.nl/indexff0f.html?c=1&guid=nz-31>

(3) <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-99d46f4b-1d45-49cd-a979-2ce8bf737e22/pdf>

Vleet, Dipturus batis.

Foto: Peter Verhoog

2. Verbeelding: een ecologische politiek voor de Noordzee

Betere positie aan tafel

‘Natuur’ en cultuur zijn onlosmakelijk met elkaar verweven en als mensen zijn we afhankelijk van de andere 99,999 procent van het leven voor ons eigen voortbestaan. Planten, dieren, dingen en microben hebben echter geen directe stem in ons huidige politieke stelsel, waardoor hun belangen onvoldoende effectief behartigd worden (4). Zoals we tijdens een Oefenrechtbank (5) in het Vredespaleis in Den Haag in 2022 hebben bepleit, is bescherming er vooral in een papieren werkelijkheid. Dat moet en kan veranderen en daarom manifesteert de Noordzee zich als politiek persoon.

De Doggersbank presenteert zich

Vraag een willekeurig persoon op straat of die de Doggersbank kent en de kans is groot dat het antwoord ontkennend is. De Doggersbank leeft niet in de verbeelding van de meeste Nederlanders en voor iets wat je je niet kunt voorstellen kun je niet zorgen, en je kunt er ook geen mening over vormen. Iedereen kent het Drielandpunt bij Vaals. Nederland heeft echter ook een Vierlandpunt of om precies te zijn: een vierlandengebied. In dit grensgebied van Nederland, Duitsland, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk staat geen uitkijktoren of ijscokar. Het ligt namelijk midden in de Noordzee: de Doggersbank. We gaan de Doggersbank laten leven in de verbeelding van mensen. Daar hebben we mythen, beelden en verhalen voor nodig, van historische gebeurtenissen en oude vertellingen tot hedendaagse verhalen en conflicten.

School of Dogger Bank

De Noordzee en ook de Doggersbank en het leven in de zee zijn van zichzelf en behoeven daarom – namens zichzelf – een betere politieke, culturele en juridische representatie. Dit uitgangspunt bevraagt de inhoudelijke bodem onder veel bestaande praktijken, wetten en politieke rituelen. We verdiepen ons in de scheiding tussen ‘natuur’ en cultuur, menselijk en niet-menselijk in Europa’s geschiedenis en trachten de huidige relaties met de Doggersbank te begrijpen vanuit historisch, religieus, etnografisch en postkoloniaal perspectief. Er ontstaat daarmee ook zicht op een ander wereldbeeld, en dat is de bedoeling. Moeilijk is het ook, want we verbeelden een werkelijkheid die er nog niet is, zoals ooit ook ‘democratie’ en ‘rechtstaat’ nog niet bestonden.

In ons programma zien we de Noordzee niet meer als ‘natuur’, maar als een levend wezen met intrinsieke waarde en een persoonlijkheid. We onderzoeken de mogelijkheden voor een rechtspersoonlijkheid: een dynamisch geheel van karakteristieken die aan een (rechts)persoon kunnen worden toegekend. We bedrijven diplomatie door te luisteren naar de talloze stemmen in de Noordzee en deze te laten klinken in het maatschappelijk debat. Die stemmen kunnen we ervaren en verstaan via onze zintuigen en beluisteren via artistiek, wetenschappelijk en ervaringsonderzoek waaruit inzichten, standpunten en verhalen voortkomen. Dit luisterwerk is een eerste voorwaarde om verantwoordelijkheid te nemen in de relatie met en tot de zee. Ook de komende jaren ontmoeten mensen en niet-mensen elkaar in de ‘School of Dogger Bank’ tijdens onderzoeken en politieke gesprekken. Uit de collectieve inspanning komen ideeën, ontwerpen, kunstwerken, verhalen, netwerken, statements, discussies, interventies en acties voort. Die stellen ons in staat de Noordzee en de Doggersbank te zien als politieke personen, zowel in cultureel, politiek, als juridisch opzicht.

Europese dialoog: Confluence of European Water Bodies

Het gesprek rondom de Doggersbank is uiteraard ook een Europees gesprek. Nederland heeft op allerlei manieren met andere landen, de Europese Unie en met haar eigen burgers afgesproken dat Nederland goed voor de Noordzee zorgt en voor alles wat in en bij de Noordzee hoort, zoals planten, vissen, vogels, zeezoogdieren en andere soorten en de interacties met de lucht, het water, de bodem en voor al datgene dat maakt dat de Noordzee leeft. Daarmee zorgt Nederland ook voor haar inwoners, die immers ook afhankelijk zijn van de zee. Deze afspraken zijn vastgelegd in internationale verdragen, Europese en nationale wet- en regelgeving, zodat ze niet zomaar van tafel worden geveegd in de politieke waan van vandaag of morgen. Naast verdragen en afspraken over bescherming en herstel is het gesprek over onze relatie met water en daarmee samenhangende wereldbeelden zeker zo belangrijk. De Ambassade van de Noordzee is mede-initiatiefnemer van de Confluence of European Water Bodies. Deze samenwerking tussen vertegenwoordigers van meer dan 25 waterlichamen uit heel Europa, is in 2023 ontstaan vanuit een collectief streven naar een beter begrip van de Rechten van ‘Natuur’ in Europa. Als een groeiende gemeenschap stimuleert de Confluence of European Water Bodies nieuwe dialogen en relaties met water. In deze proeftuin voor waterdiplomatie worden nieuwe strategieën voor effectieve vertegenwoordiging van water in de culturele, juridische en politieke domeinen van Europa verkend, geoefend en bepleit. Dat leidt onder meer tot artistieke en wetenschappelijke onderzoeken en interventies, politieke lobby en publiekscampagnes.

(4) “Natura 2000 en het Natuurnetwerk Nederland (NNN) zijn niet in staat gebleken om biodiversiteitsverlies te keren. Dit vraagt om een systeembenadering die recht doet aan de benodigde ruimte en dynamiek van natuurlijke processen. Deze benadering en de daaruit volgende structuur dient leidend te zijn voor natuurontwikkeling in de 21e eeuw.” College van Rijksadviseurs.

(5) Pleitnota’s Oefenrechtbank, Vredespaleis, 6 oktober 2022:

<https://www.ambassadevandennoordzee.nl/projecten/vernieuwing-in-het-recht-de-noordzee-aan-het-woord-in-het-vredespaleis/>

3. Voorzorgsbeginsel en shifting baselines

Het is de hoogste tijd dat we erkennen dat we met de beschikbare wetenschappelijke kennis maar een deel van de wereld begrijpen. Waarom niet juist respecteren dat we een heleboel nog helemaal niet weten? Wat we (nog) niet weten moeten we als een veiligheidsbuffer of marge meewegen in ons handelen. Met andere woorden: bij het naleven van de wettelijke beschermingsverplichtingen voor de Noordzee, moet het voorzorgsbeginsel eindelijk serieus worden genomen.

Het voorzorgsbeginsel

Er bestaat genoeg kennis om te weten dat door de huidige vorm en intensiteit van gebruik in en bij natuurgebieden te blijven toestaan, de behouds- en hersteldoelen niet behaald kunnen worden. Volgens de toets van het voorzorgsbeginsel moet 'met aan wetenschappelijke zekerheid grenzende waarschijnlijkheid' worden uitgesloten dat gebruiksactiviteiten niet in de weg staan bij het halen van een goede toestand van de natuurgebieden. Dit niveau van kennis over de schadelijkheid van het gebruik is in heel veel gevallen al bereikt. Dat wil niet zeggen dat de schadelijke effecten voldoende zijn onderzocht. Niettemin zal in vrijwel alle gevallen verder onderzoek aanwijzen dat het gebruik nog schadelijker is dan we al dachten. Een belangrijke oorzaak van deze onderschatting is dat de cumulatieve effecten niet worden onderzocht. Maar met beter onderzoek naar hoe de impact van de verschillende activiteiten elkaar versterken, zal blijken dat de schade veel omvangrijker is dan wat de meeste onderzoeken van nu zeggen.

Volgens het Europees en Nederlands recht is het aan degene die de gebruiksactiviteit wil starten om aan te tonen dat die niet schadelijk is. Deze bewijslast zou ook niet over de schutting moeten worden gegooid naar de natuur- en milieuorganisaties die als een van de weinigen, vaak zo niet de enigen, opkomen voor daadwerkelijke bescherming van de Noordzee. Natuurorganisaties zijn vaak gedwongen peperdure ecologische onderzoeken uit te zetten om te bewijzen wat iedereen al weet. Namelijk dat natuurgebieden bedoeld zijn om de natuur rust, ruimte en tijd te geven om te herstellen. En dat schadelijke activiteiten – het woord schadelijk zegt het al: iets wat in de weg staat van bescherming en herstel – in hun huidige intensiteit daar niet in passen.

Erkennen dat shifting baselines bestaan

Het is van groot belang om te erkennen dat shifting baselines ambities voor ecologisch herstel ernstig beperken. Iedere volgende generatie heeft immers weer een verder sterk uitgekleed beeld van hoe onze leefomgeving eruit ziet en van wat nodig is om die weer beter te maken. Zelfs de doelen voor 'natuurbescherming' worden gebaseerd op ecosystemen die al zwaar gedegradeerd zijn, in plaats van ernaar te streven om het meer-dan-menselijk leven zich maximaal te laten herstellen. Het is misschien moeilijk voor te stellen hoe een gezonde Noordzee eruit ziet en wat die nodig heeft om te regenereren, maar het spreekt voor zich dat het beter zal gaan met de Noordzee als het ecosysteem de ruimte, tijd en rust krijgt om te herstellen. Waar nodig maakt de Doggersbankcoalitie het middels actief herstel mogelijk om soorten en leefgebieden te laten terugkeren die niet meer uit zichzelf kunnen terugkeren. Zo zullen we actief schelpdierriffen herstellen op de Doggersbank en sleutelsoorten als de vleet (her)introduceren. We volgen de impact van passief en actief herstel en daarmee krijgen we eindelijk een beeld van wat de kracht is van het Noordzeeleven, wanneer we haar de kans geven om zichzelf te herstellen. We gaan doen wat heel hard nodig is. En dat is duidelijk: natuurlijke ecosystemen herstellen om de biodiversiteitscrisis te beslechten en klimaatbuffers te herstellen. De tijd van het excuus dat we nog niet over voldoende kennis beschikken om onze papieren werkelijkheid om te kunnen zetten in echte herstelacties, is echt voorbij.

4. Recht: handhaven ondergrens

Stichting Doggerland vraagt, met verschillende partners, de overheid om de wettelijk vastgelegde afspraken voor bescherming van het Noordzee-ecosysteem alsnog na te komen. En wanneer de overheid in gebreke blijft, roepen wij de overheid bij de rechter ter verantwoording. Nederland moet per direct beschermende maatregelen nemen om de Noordzee een kans te geven op herstel. Wat is er toch misgegaan met bijvoorbeeld de zeegebieden met een beschermde Natura 2000-status, en met de beheerplannen die voor effectieve bescherming moesten zorgen van deze natuurgebieden zoals de Doggersbank, Klaverbank, Friese Front, Noordzeekustzone, Vlakte van de Raan en Voordelta?

- De effecten van toegestane activiteiten zijn niet serieus getoetst op hun gevolgen voor de beschermde soorten en leefgebieden;
- De beheerplannen bevatten geen maatregelen die menselijke activiteiten op een dusdanige manier beheren waardoor schade dusdanig beperkt wordt dat de Noordzee zich kan herstellen en doelen gehaald kunnen worden.

Wereldwijd is afgesproken om minstens 30 procent van de zeeën en oceanen te beschermen, omdat het niet goed gaat met de zee. Ook de Noordzee verkeert in een zeer slechte staat. Een netwerk van beschermde zeegebieden dat minstens 30 procent van de zee omvat, is cruciaal voor haar herstel. Die beschermde gebieden moeten van zulke hoge kwaliteit zijn dat ze ook de rest van de (minder beschermde) Noordzee een boost geven. Het idee van zo'n netwerk van beschermde zeegebieden is dus dat het geheel meer oplevert aan bescherming en herstel dan de som der delen. Maar de beschermde zeegebieden zijn in de Nederlandse Noordzee vooral een papieren realiteit: in werkelijkheid wordt daar de onderwaterwereld niet of nauwelijks beschermd. Sterker nog, de staat van deze beschermde zeegebieden is slecht gebleven en gaat steeds verder achteruit.

Kwart van Nederland

Wanneer een Natura 2000-gebied op land of zee wordt aangewezen, moeten beschermende maatregelen worden vastgelegd in een beheerplan. Een beheerplan beheert de menselijke activiteiten in het gebied zodanig dat deze het afgesproken behoud of herstel van de beschermde soorten en leefgebieden niet ondermijnen.

In 2016 kwamen de aanwijzingsbesluiten van de beschermde zeegebieden Friese Front (2.880 km²), Klaverbank (1.539 km²) en Doggersbank (4.735 km²). Samen goed voor ruim 15 procent van de Nederlandse Noordzee en dus de helft van wat er minstens nodig is aan bescherming. Ter vergelijking: het gaat om een oppervlakte groter dan een kwart van Nederland. Daarna had de overheid drie jaar de tijd om de beheerplannen te maken. Deze kwamen pas in oktober 2023, vier jaar te laat. De top 10 van problemen die wat ons betreft centraal staan:

- De doelen die de plannen nastreven zijn niet ambitieus genoeg, omdat ze zijn gebaseerd op 'het nieuwe normaal', waarin het ecosysteem al zwaar verzwakt was (shifting baseline-syndroom);
- De impactmetingen worden gedaan op basis van onjuiste gegevens;
- De optelsom van opgestapelde negatieve effecten wordt niet getoetst;
- Toetsing van effecten wordt niet onafhankelijk en zonder degelijke wetenschappelijke onderbouwing gedaan;
- Problemen worden gerelativeerd, en bepaalde effecten worden simpelweg niet getoetst;

- Het voorzorgsbeginsel wordt niet toegepast, waarbij bij twijfel of een activiteit schadelijk is voor de onderwaterwereld deze vaak gewoon nog wordt toegestaan;
- Activiteiten worden toegestaan die verstorend en/of destructief zijn voor de beschermde soorten en leefgebieden;
- Maatregelen die wel zijn voorgesteld zijn niet effectief;
- Het belang van beschermde zeegebieden voor zeezoogdieren en ander zeeleven wordt genegeerd;
- De overheid beschermt industriële sectoren met de grootste impact.

Dit is ook de reden dat Stichting Doggerland een aantal rechtszaken voert die ervoor moeten zorgen dat de overheid de eigen beschermingswetgeving naleeft en ertoe kan leiden dat de Nederlandse overheid daadwerkelijk maatregelen neemt om de beschermde zeegebieden te beschermen.

5. Ecologie: rewilding, rifherstel, rust en ruimte

Meer ambitie noodzakelijk

Handhaving van de ondergrens is niet genoeg: er is een grote ecologische ambitie nodig om de Noordzee te laten herstellen. Het is noodzakelijk om kwetsbare habitats, soorten en ecologische processen volledig te beschermen tegen menselijk ingrijpen. Hiertoe is een netwerk van mariene beschermde gebieden nodig, dat tussen de 30 en 50 procent van de Noordzee beslaat en minstens 30 procent tegen 2030. Dit netwerk omvat grote beschermde zeegebieden waarin geen schadelijke activiteiten plaatsvinden en de onderwaterwereld rust, ruimte en tijd krijgt om te herstellen en gedijen en onderzoekers voorziet van referentiegebieden die kunnen worden gebruikt om het wetenschappelijk begrip van het mariene ecosysteem te bevorderen.

Grootschalig herstel voor actief herstel van diersoorten en leefgebieden

Daar waar leefgebieden en soorten zo zijn aangetast dat zij niet meer op eigen kracht terug kunnen keren of zich kunnen herstellen, kan actief herstel een oplossing bieden. Voor de Doggersbank zijn veel leefgebieden en soorten verdwenen. Door menselijk handelen verdween de vleet, paling, steur, tonijn, noordkromp en paardenmossel al van de Doggersbank. De natuurlijke diversiteit van de Doggersbank-zeebodem, waar grof zand, klei, modder, veen, stenen riffen, koraal en schelpdierriffen van nature voorkomen, is in grote mate door intensieve sleepnetvisserij tot zandige woestijn gehomogeniseerd. We streven naar grensoverschrijdende actieve herstelmaatregelen op de Doggersbank met een coalitie van natuurbeschermingsorganisaties, overheden en maatschappelijke organisaties. Dit doen we op basis van wetenschappelijk onderzoek om ervoor te zorgen dat we het veerkracht-, beschermings- en herstelpotentieel van de Doggersbank maximaal benutten. We noemen dit Rewilding op zeelandschapsniveau: herstel op grote schaal.

We beginnen bij de Doggersbank met het tonen van een ambitie die wij voor alle beschermde zeegebieden verwachten: actief en passief herstel van grote gebieden en waarmee we het Noordzee-ecosysteem als geheel een boost geven. En dat betekent op locaties actief ingrijpen en de zee en leefgebieden, soorten en ecologische processen actief helpen herstellen waar deze niet meer uit zichzelf kunnen terugkeren: bijvoorbeeld schelpdierriffen zoals paardenmosselriffen te plaatsen en daarmee de leefgebieden te herstellen van de octopus, de haai, de vleten en vele andere soorten die door visserij en verlies van leefgebied zijn gedecimeerd. Daarmee laten we zien hoe een herstelde Noordzee eruit kan zien en wat deze voor ons kan betekenen. De combinatie van passief en actief herstel, samen met

verbeterde representatie van de Noordzee in het juridische, publieke en politieke domein, vormen met elkaar de belangrijke ingrediënten van de 'Doggersbank Blauwdruk' voor een verbeterde menselijke relatie met het levende systeem dat de Noordzee is.

Paardenmosselrif.

Foto: Dr. José M. Fariñas-Franco